

Ryc. 5. Husów pow. Łańcut, stan. nr 11. Fragmenty naczyń: a — jama nr 2; b,c — jama nr 4.

Przypisy:

¹ Stanowisko odkrył w roku 1963 T. Aksąmit, patrz T. Aksąmit, *Badania archeologiczne w Husowie, pow. Łańcut*, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1963, Rzeszów 1963, s. 39-41.

² Numerację jam nawiązano do badań z roku 1963.

³ A. Gruszczyńska, *Badania archeologiczne na wczesnośredniowiecznej osadzie w Rzeszowie — Staromieściu*, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 71-72.

⁴ A. Gruszczyńska, *Wczesnośredniowieczna osada w Nisku na tle środowiska geograficznego*, Rocznik Przemyski, t. XI, Kraków 1967, s. 27-29.

⁵ A. Kunysz, *Sprawozdanie z badań na osadzie wczesnośredniowiecznej VIII — X w. w Manasterzu pow. Jarosław*, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrod-

ka Archeologicznego za rok 1962, Rzeszów 1962, s. 32.

⁶ J. Machnik, *Wyniki badań w latach 1953—1954, Igołomia I Osada wczesnośredniowieczna*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1961, s. 79; E. Dąbrowska, *Wyniki badań w latach 1955—1956, Igołomia I Osada wczesnośredniowieczna*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1961, s. 134.

⁷ A. Gardawski, *Sprawozdanie z prac wykopaliskowych w Chodliku — st. I pow. Opole Lubelskie*, Lublin 1960 (powielane); A. Gardawski, *Polska Południowa i kraje na południe od Karpat w drugiej połowie I tys. n.e. 500—900*, Lublin 1962 (powielane), s. 9-16.

⁸ A. Dzieduszycka, J. Kamińska, *Wczesnośredniowieczne kurhany ciałopalne z Dachnowa pow. Lubaczów*, Materiały Archeologiczne, Kraków 1958, s. 331.

Aleksandra Gruszczyńska

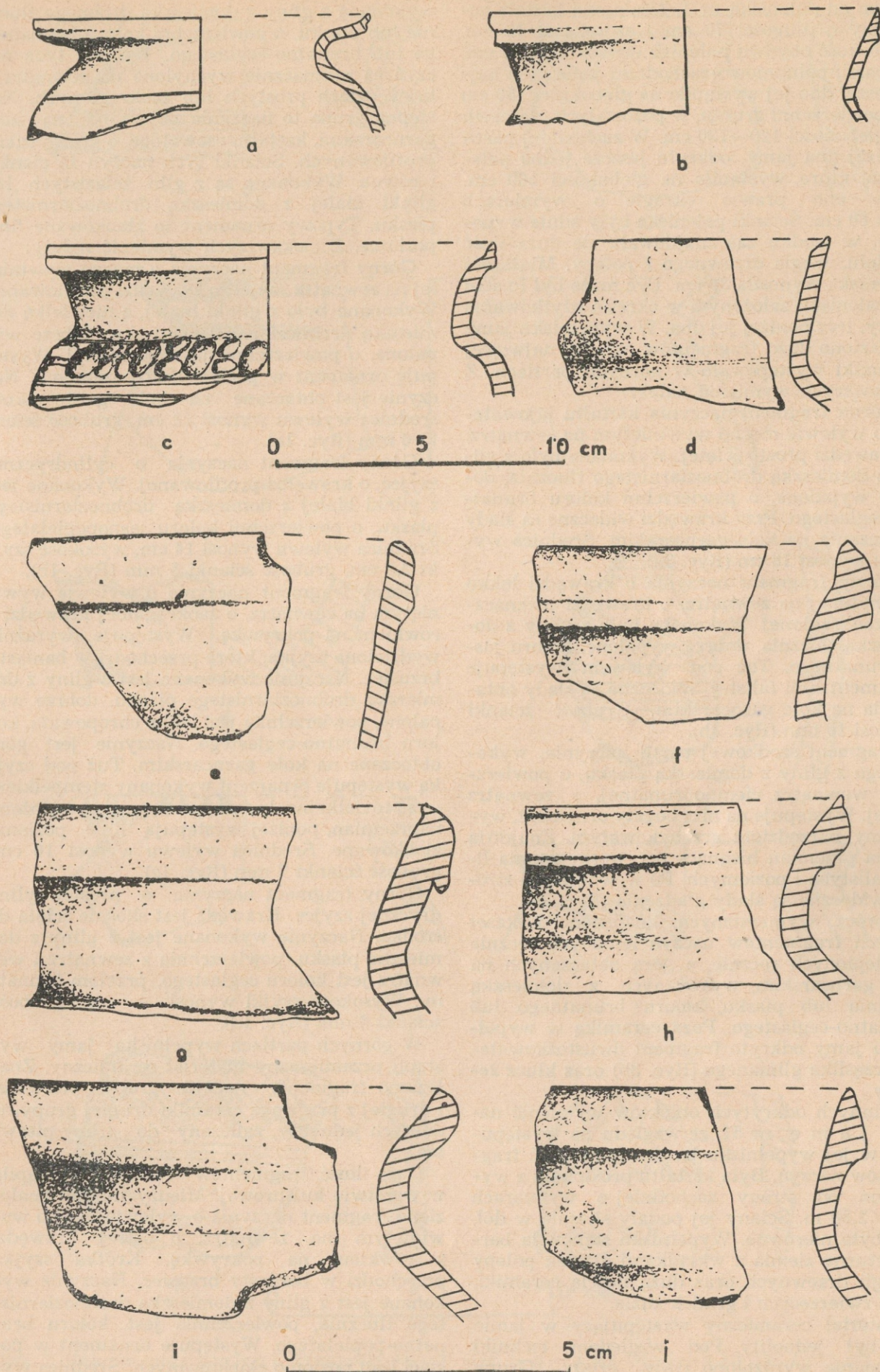
Wyniki badań na osadzie wczesnośredniowiecznej w Nisku

Z ramienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Archeologicznych w Rzeszowie kontynuowane były prace badawcze na wczesnośredniowiecznej osadzie w Nisku, w okresie od 8 do 27 VIII¹. W badaniach oprócz autorki sprawozdania uczestniczył Roman Kwolek student Politechniki Warszawskiej.

Wykopy założono w miejscach najbardziej zagrożonych zniszczeniem przez wybieranie piasku. Przebadano obszar o powierzchni 3,25 ara, odkryto 4 jamy. Trzy z nich były zapewne obiektami o charakterze gospodarczym, jedna zaś oznaczona numerem 54 była ziemianką mieszkalną².

Zarys jamy nr 54 wystąpił na głębokości 30 cm od powierzchni gruntu. Od strony południowej nie odsłonięto jej granicy. W zbadanej części miała kształt prostokąta o zaokrąglonych rogach, wymiary wynosiły 7,60 x 6 m. Wypełniszko jamy stanowiła czarna ziemia z dużą ilością polepy i węgla drzewnych, ponadto występowały fragmenty naczyń i kości. W części południowo-zachodniej jamy wystąpiły ślady po dwóch paleniskach.

Pierwsze z nich znajdowało się na głębokości 120 cm od powierzchni gruntu, było prawie okrągłe o wymiarach 80 x 70 cm. Drugie palenisko wystąpiło na głębokości 140 cm w odległości



Ryc. 1. Nisko m. pow. stan. nr 1. Fragmenty naczyń z jamy nr 51.

50 cm od paleniska nr 1. Miało ono kształt podłużny o długości 70 cm i szerokości 50 cm. Głębokość obydwu palenisk wynosiła 30-40 cm. W partii południowo-zachodniej jama była najgłębszą, dno jej wystąpiło na głębokości 150 cm od powierzchni gruntu, w pozostałych częściach na głębokości 120—130 cm. W zachodniej partii poniżej dna jamy, odkryto jeszcze jedno palenisko, które wystąpiło na głębokości 160 cm. Było ono prawie okrągłe o wymiarach 70 x 60 cm. Ścianki paleniska były silnie wypalone, w środku zaś znajdowała się duża ilość popiołu, węgla drzewnego i polepy. Miąższość paleniska wynosiła 30 cm. Być może był to ślad po palenisku założonym w okresie użytkowania chaty, lecz poniżej jej dna. W wypełnisku jamy znaleziono dużo fragmentów naczyń, najwięcej ceramiki występowało w górnych partiach. Z ciekawszych wymienić należy:

Górny fragment naczynia kształtu jajowatego, o wylewie mocno wywiniętym na zewnątrz, o krawędzi prosto ściętej. Wykonane było z gliny z domieszką drobnoziarnistego tłucznia, dobrze wypalone, o powierzchni koloru brunatno-ceglastego. Przy krawędzi widoczne są ślady obtaczania na kole garncarskim. Średnica wylewu wynosi 18 cm (Ryc. 3d).

Górny fragment naczynia o krawędzi lekko wychylonej na zewnątrz, o krawędzi nieznacznie zaokrąglonej. Wykonane było z gliny z domieszką tłucznia, dobrze wypalone, koloru jasnobrunatnego. Tuż pod wylewem występuje ornament linii falistej. Widoczne są ślady obtaczania na kole garncarskim. Grubość ścianki wynosi 10 mm (Ryc. 3h).

Fragment środkowej partii naczynia, wykonanego z gliny z domieszką piasku, o powierzchni wewnątrz ciemnobrunatnej, z zewnątrz jasnej. Występuje na nim bogaty ornament, wykonany narzędziem grzebykowanym. Znajdują się na przemian biegnące poczwórnie pasma linii falistych i poziomych. Po wewnętrznej stronie widoczne są ślady gładzenia (Ryc. 3e).

Oprócz wymienionych, znaleziono kilkaset małych fragmentów naczyń lepionych ręcznie lub lepionych ręcznie, a górą obtaczanych na kole garncarskim, wykonanych z domieszką tłucznia lub piasku, koloru brunatnego lub brunatno-ceglastego. Poza ceramiką w wypełnisku jamy odkryto fragment dwustożkowatego przęślika glinianego (Ryc. 3b) oraz klucz żelazny.

Z innych odkrytych obiektów wymienić należy j a m ę nr 51, ze względu na występującą w jej wypełnisku bardzo dużą ilość fragmentów naczyń. Była kształtu prostokąta z występem od strony zachodniej o wymiarach 3,10 x 2,50 m. Ściany jej padały skośnie w dół, dno było nierówne. Wypełnisko stanowiła bardzo czarna ziemia z wkładkami grudek polepy i węgla drzewnych oraz dużą ilością ceramiki, kości zwierzęcych i grudek żuźla.

Materiał ceramiczny występujący w jamie nie był jednolity. Pod względem techniki wykonania wyróżniono dwie grupy. Grupa pierwsza to naczynia lepione ręcznie lub lepione ręcznie górą obtaczane na kole garncarskim,

wykonane z gliny z domieszką drobnego tłucznia lub piasku, o powierzchni koloru brunatnego lub brunatno-ceglastego. Wylewy tych naczyń są nieznacznie wychylone na zewnątrz o krawędziach prostych lub zaokrąglonych. Następną grupą to naczynia obtaczane na kole garncarskim, kształtu esowatego, o krawędziach profilowanych. Ścianki tych naczyń są cienkie i równe. Wykonane są z glin żelazistych lub glinki białej z domieszką drobnoziarnistego piasku. Typowy ornament to żłobkowane linie poziome. Z ciekawszych wymienić należy:

Górny fragment naczynia o mocno wywiniętej na zewnątrz szyjce, o krawędzi profilowanej. Wykonane było z glinki białej, z niewielką domieszką drobnoziarnistego piasku, dobrze wypalone, o powierzchni jasnopopielatej. Występuje ornament w postaci linii poziomych. Naczynie jest obtaczane na kole garncarskim. Średnica wylewu wynosi 12 cm, grubość ścianki 6 mm (Ryc. 1a).

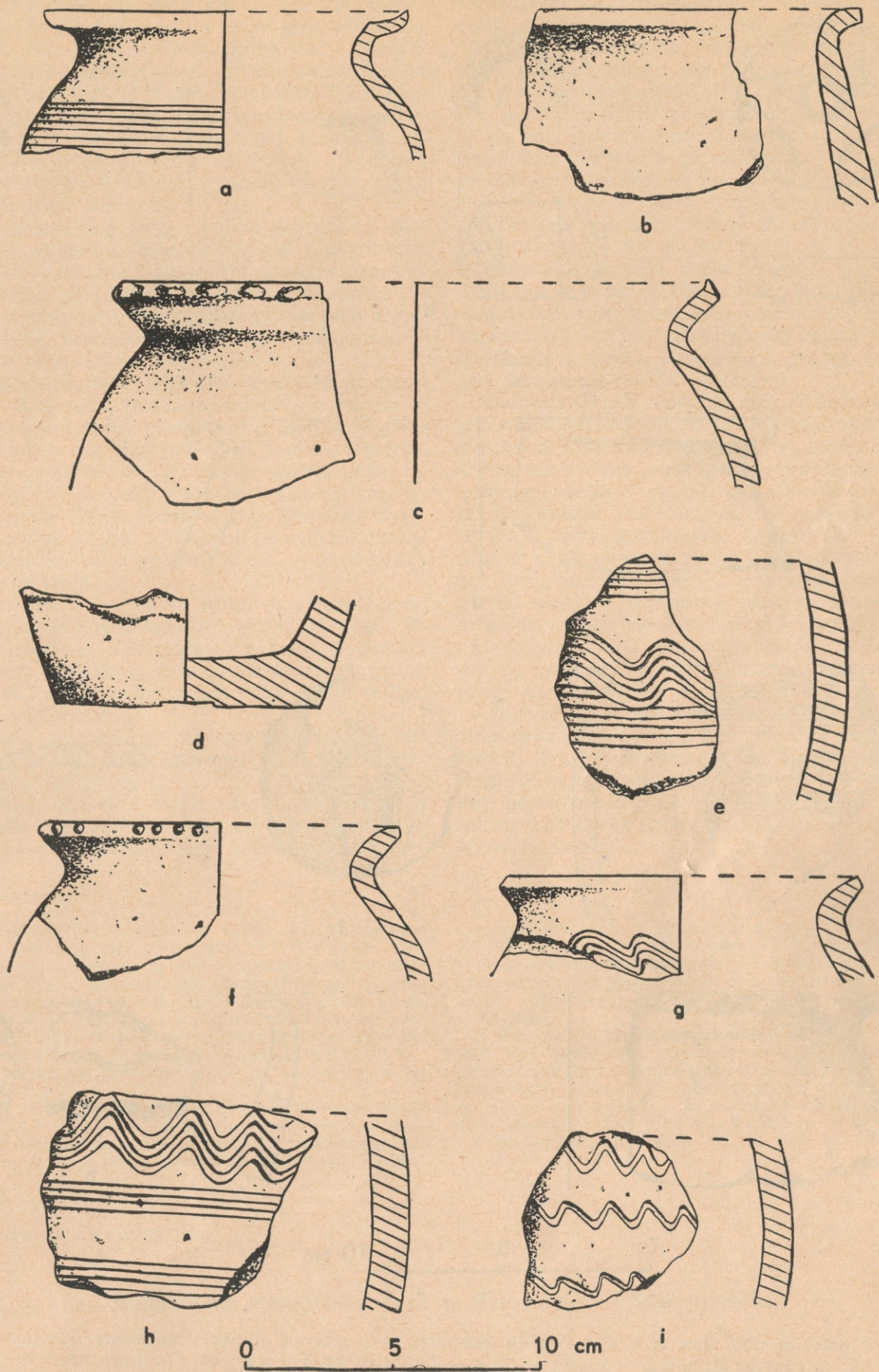
Górny fragment naczynia o cylindrycznej szyjce, o krawędzi profilowanej. Wykonane jest z glinki białej z domieszką drobnoziarnistego piasku, o powierzchni koloru jasnopopielatego. Średnica wylewu wynosi 14 cm, wysokość szyjki 2,5 cm, grubość ścianki 5 mm (Ryc. 1b).

Górny fragment naczynia o wylewie wywiniętym na zewnątrz, o zaokrąglonej krawędzi z rowkiem na pokrywkę. Występuje wyraźnie wydzielona szyjka, która przechodzi w baniasty brzusec. Naczynie wykonane jest z gliny z domieszką drobnoziarnistego piasku, dobrze wypalone, powierzchnia jest lekko chropowata, koloru brunatno-ceglastego. Naczynie jest górą obtaczane na kole garncarskim. Tuż pod szyjką występuje ornament wykonany stempelkiem — są to dolki owalne większe i mniejsze ułożone naprzemian, poniżej występują linie poziomo żłobkowane. Średnica wylewu wynosi 16 cm, grubość ścianki 7 mm (Ryc. 1c).

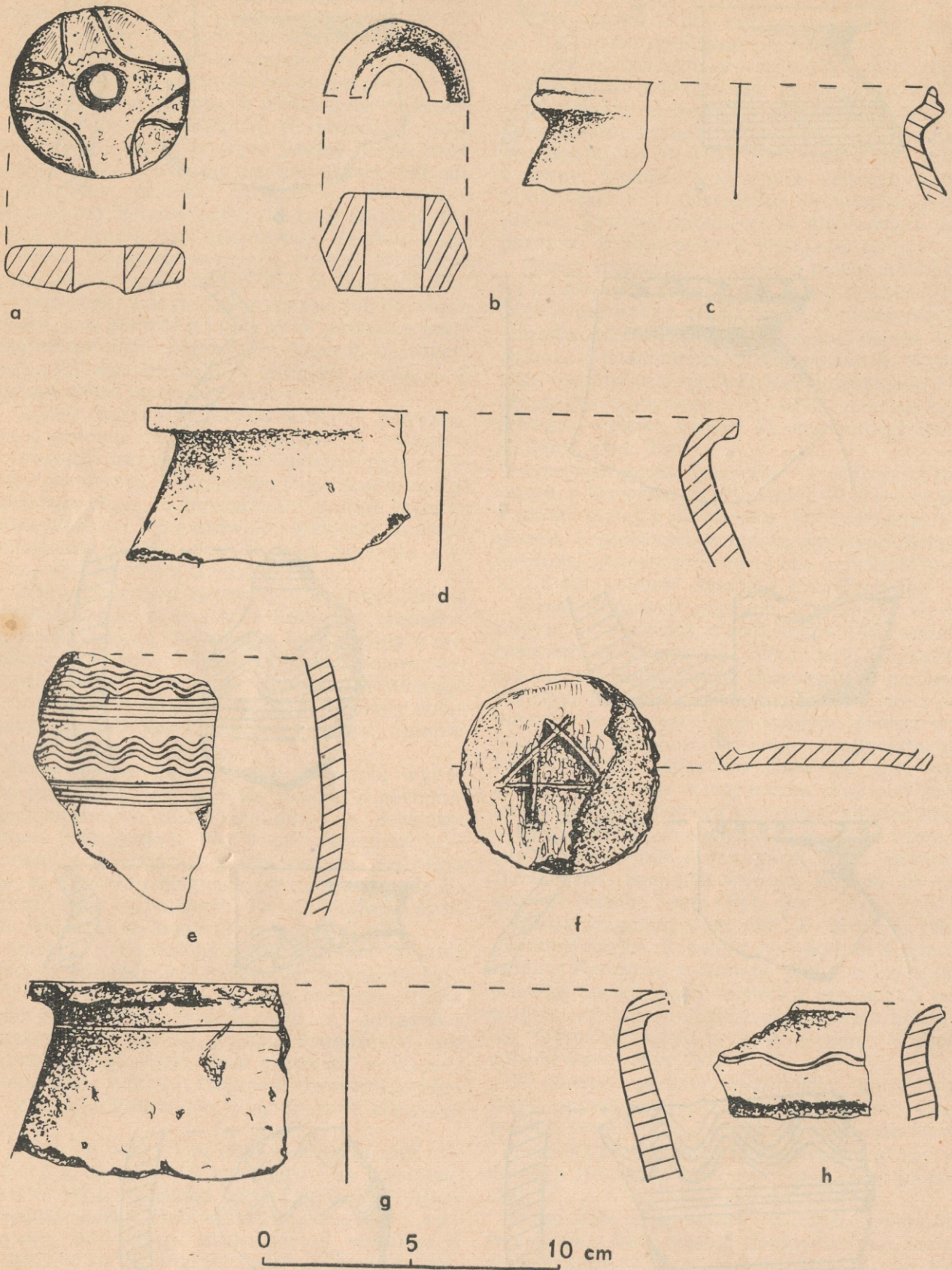
Górny fragment naczynia o prostej cylindrycznej szyjce. Krawędź jest skośnie ścięta do środka. Naczynie wykonane jest z gliny z domieszką piasku, powierzchnia z zewnątrz i wewnątrz jest koloru ceglastego, przełom brunatny. Wysokość szyjki wynosi 4 cm, grubość ścianki 6 mm (Ryc. 1d).

W górnych partiach wypełniska jamy wystąpił przemieszany materiał ceramiczny. Znaleziono fragmenty naczyń grupy pierwszej i drugiej z przewagą ceramiki drugiej grupy, w dolnych jednolity, zaliczany do grupy pierwszej.

Duża ilość fragmentów naczyń wystąpiła w warstwie kulturowej. Między innymi znaleziono fragment naczynia o wylewie mocno wywiniętym na zewnątrz, o ostrej krawędzi z rowkiem na pokrywkę. Krótka szyjka przechodzi w baniasty brzusec. Naczynie wykonane jest z gliny z domieszką drobnoziarnistego tłucznia, powierzchnia jest koloru brunatno-popielatego. Występuje ornament w postaci linii poziomo żłobkowanych. Średnica wylewu wynosi 12 cm, grubość ścianki 7 mm (Ryc. 2a).



Ryc. 2. Nisko m. pow. stan. nr 1. Fragmenty naczyń: a—c, e—h — z ara 108; d — z ara 129; i — z ara 107.



Ryc. 3. Nisko m. pow. stan. nr 1. a — przęślik zdobiony; b — przęślik gliniany; fragmenty naczyń: c — z jamy nr 51; d, e, h — z jamy nr 54; g — z jamy nr 52; b — z ara 66; f — z ara 108.

Górny fragment naczynia o wylewie wywiniętym na zewnątrz, który przechodzi w baniasy brzusiec. Naczynie wykonane jest z gliny z domieszką tłucznią, powierzchnia naczynia jest koloru brązowego. Krawędź naczynia jest zdobiona ornamentem dołków paznokciowych. Naczynie jest lepione ręcznie, po wewnętrznej stronie występują ślady gładzenia. Średnica wylewu wynosi 20 cm, grubość ścianki 8—11 mm (Ryc. 2c).

Fragment dna wraz z partią przydenną. Naczynie wykonane zostało z gliny z domieszką tłucznią, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna koloru ceglatego, przełom brązowy. Na dnie występuje wklęsły znak po osi koła garncarskiego. Średnica dna wynosi 9 cm, grubość 14 mm (Ryc. 2d).

Górny fragment naczynia, wykonanego z gliny z domieszką drobnoziarnistego tłucznia, o powierzchni lekko chropowatej, koloru ceglato-brązowego. Naczynie jest lepione ręcznie, wylew jest obtaczany na kole garncarskim, w pozostałych partiach widoczne są po wewnętrznej stronie ślady gładzenia. Na krawędzi znajduje się zdobienie wykonane okrągłym stemplem. Średnica wylewu 12 cm, grubość ścianki 7 mm (Ryc. 2f).

Ponadto w warstwie kulturowej znaleziono zdobiony przęślik, kształtu cylindrycznego. Po jednej stronie występuje ornament w postaci czterech wklęsłych łuków. Średnica przęślika wynosi 3 cm, średnica otworu 0,8 cm, wysokość 0,6 cm (Ryc. 3a).

Wśród ceramiki wczesnośredniowiecznej odkrytej w roku 1966 na omawianej osadzie wyróżniono dwie grupy.

Grupę pierwszą charakteryzują naczynia kształtu jajowatego, o wylewach nieznacznie wychylonych na zewnątrz, o krawędziach pro-

sto ściętych lub zaokrąglonych. Wykonane są z gliny z domieszką drobnoziarnistego tłucznia lub piasku, przeważnie o powierzchni lekko chropowatej, koloru brązowego, ceglatego lub brązowo-ceglatego. Dna mają płaskie. Są one lepione ręcznie, przeważnie górą obtaczane na kole garncarskim. Na dwóch dnach wystąpił ślad po osi koła garncarskiego. Większość naczyń jest niezdobiona, na pozostałych występuje ornament w postaci linii poziomych, falistych lub ich kombinacji. Niezróżnicowane kształty naczyń tej grupy wskazują na to, że musiały one spełniać różne funkcje. Te, które posiadają domieszkę tłucznia służyły zapewne do gotowania (były odporne na działanie ognia), większe zaś do przechowywania zapasów. Na podstawie analogii, chronologię grupy pierwszej określa się na VII—IX wiek.

Naczynia grupy drugiej charakteryzują się przeważnie esowatym profilem, wykonane są z glin żelazistych lub z glinki białej, z domieszką drobnoziarnistego piasku. Są one obtaczane na kole garncarskim, ścianki mają cienkie i równe, krawędzie profilowane. Na jednym dnie wystąpił znak garncarski. Typowy ornament to linie poziomo żłobkowane lub ukośne nakłucia. Jeśli chodzi o formę, to można wyróżnić garnki różnych rozmiarów, ponadto znaleziono dwa fragmenty mis oraz naczyń z cylindryczną szyjką. Te ostatnie wystąpiły po raz pierwszy na badanej osadzie³. Chronologię ceramiki tej grupy określa się na XI—XII wiek⁴.

Odkryty materiał ceramiczny potwierdza dwufazowość osady wczesnośredniowiecznej w Nisku⁵. Przyszłe badania, które są konieczne ze względu na niszczenie obiektu (wybieranie piasku), pozwolą niewątpliwie bliżej określić charakter osady oraz zasięg osadnictwa w poszczególnych fazach.

Przypisy:

¹ Badania na osadzie w Nisku są prowadzone z przerwami od 1957 roku. Patrz: A. Kwolek, *Badania wykopaliskowe na wczesnośredniowiecznej osadzie w Nisku*, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1963, Rzeszów 1963, s. 41, przypis 1; A. Gruszczyńska, *Badania na osadzie w Nisku*, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 72.

² Oznaczenie jam nawiązano do numeracji z lat ubiegłych.

³ W roku 1966 znaleziono również pierwsze okazy naczyń z cylindryczną szyjką na terenie osady w Rzeszowie-Staromieściu. Są to pierwsze znaleziska tego typu na terenie województwa rzeszowskiego. K. Mu-

sianowicz naczynia z cylindryczną szyjką datuje na X—XIII w. z nasileniem na wiek XI. K. Musianowicz, *Mazowieckie naczynia z cylindryczną szyjką na tle słowiańskiego materiału porównawczego*, Wiadomości Archeologiczne, t. XVIII, Warszawa 1951/2, s. 365-366.

⁴ Poprzednie badania prowadzone w Nisku w latach 1957, 1961—1964, wykazały również występowanie wydzielonych powyżej grup ceramiki. Analogie do omawianej ceramiki przedstawiono w pracy: A. Gruszczyńska, *Wczesnośredniowieczna osada w Nisku*, Rocznik Przemyski, t. XI (w druku).

⁵ A. Gruszczyńska, *op. cit.*

Aleksandra Gruszczyńska

Badania na stanowisku nr 3 w Rzeszowie — Staromieściu

Ratownicze prace na wielokulturowym stanowisku nr 3 w Rzeszowie były kontynuacją badań z roku ubiegłego. Odkryto 13 jam, większość z nich to obiekty neolityczne. Dane o przebiegu prac oraz opracowanie obiektów

neolitycznych przedstawiono w artykule Tadeusza Aksamita zamieszczonym w niniejszym wydawnictwie.

Oprócz jam neolitycznych odkryto 1 wczesnośredniowieczną oraz jamę, w której wystąpił